

Jorge Maíz Chacón. *Los judíos de Baleares en la Baja Edad Media: Economía y política.* [Madrid]: UNED; Oleiros; la Corunya: Netbiblo, 2010. XV, 198 p.; 25 cm. ISBN 978-84-362-5922-3; 978-84-9745-446-9.

El llibre que presentem és un excel·lent treball sobre les activitats econòmiques i polítiques dels jueus balears entre la conquesta cristiana de Jaume I (1229) i l'assalt de 1391, que no tan sols sintetitza els treballs i les fonts publicades, sinó que també revisa els tòpics i amplia temes que han estat poc tractats fins ara de forma clara i rigorosa.

Jorge Maíz Chacón, el seu autor, és doctor en història medieval per la Universitat Nacional d'Educació a Distància i professor del Centre Associat de les Illes Balears de la UNED des de l'any 2002. Té una àmplia bibliografia sobre història dels jueus mallorquins, història econòmica i historiografia, i s'ha distingit també per treballar en l'àmbit de la història medieval i noves tecnologies. En aquest aspecte, és editor del portal d'història medieval www.medievalismo.org i secretari del Simposio Internacional de Jóvenes Medievalistas. La seva activitat investigadora s'ha dirigit a projectes d'investigació sobre hisenda i fiscalitat («Sociedad y organización fiscal de los impuestos indirectos en el reino de Mallorca (siglos XIV-XV)» —BHA 2003-04785— i «El crédito y el sistema financiero en el Reino de Mallorca» —HUM 2006-01329).

El llibre, amb pròleg del catedràtic d'Història Medieval de la Universitat de les Illes Balears Pau Cateura, està formalment dividit en quatre capítols i un epíleg.

És interessant que el llibre comenci amb un estat de la qüestió historiogràfica, ja que aporta una valoració crítica de la historiografia sobre el judaisme medieval balear des del segle XIX, que, a banda dels treballs tradicionals, inclou els més recents, amb noves temàtiques i nous espais geogràfics.

El primer capítol analitza l'establiment i la consolidació dels grups jueus en el nou regne cristià, arran de la conquesta i colonització cristiana, tenint en compte la relació entre la monarquia i els jueus, l'establiment d'aquesta minoria a la Ciutat de Mallorca i als nuclis rurals de l'illa, a Menorca i a Eivissa, i les seves activitats i àrea d'influència.

L'organització interna és el tema central del segon capítol. L'escassa informació disponible prové sobretot de documentació cristiana i llatina, ja que la documentació interna es va destruir; els *responsa* de Ben Sésset —que no apareix a l'índex onomàstic— són una excepció. Aquesta organització, que arriba a la maduresa al segle XIII, permet analitzar el paper i les funcions de diversos càrrecs, conèixer el funcionament judicial (sense una anàlisi detallada de dic-tàmens jueus) i aproximar-nos a l'estructura de l'organització impositiva, tema conegut i treballat per l'autor.

El tercer capítol examina les activitats econòmiques i desmenteix el tòpic que la majoria de jueus eren prestamistes o usurers: l'estudi del registre del Monedatge del Call de la Ciutat de Mallorca, de 1350, aporta dades de set-cents jueus mallorquins. L'anàlisi d'aquest registre permet conèixer els oficis del quaranta per cent dels habitants i mostra un grup heterogeni d'activitats professionals i econòmiques: transformació del tèxtil (gairebé un terç dels jueus de l'aljama de la ciutat), transformació del cuir i la pell, transport, cultura, administració, transformació de metalls i fusta, i altres. Es tracta, a més, d'una composició professional similar a la d'altres societats de l'entorn. Aquest capítol també és important pel tractament del comerç jueu balear en el Mediterrani, ja que no solament parteix de rutes comercials ja estudiades, sinó que a més estudia la dinàmica interna i les xarxes d'intercanvi, i el mercat interior.

El quart capítol és el més breu, i s'aproxima al paper de la dona jueva. Malgrat la inferioritat jurídica de les jueves i la seva dependència primer del pare i, després, del marit, ens permet constatar un univers femení molt divers i actiu, no tan sols gestionant béns econòmics i reclamacions en absència del marit, sinó actuant professionalment: com a vídues que dirigeixen el negoci, però també amb activitats independents: documenta artesanes, comerciants, dones dedicades a l'ensenyament, metgesses, pentinadores, bugaderes i prostitutes.

El treball conclou amb un epíleg que reflexiona sobre la conflictivitat i la imatge negativa dels jueus entre l'esclat de la pesta negra el 1348 i l'assalt i destrucció de 1391, sense oblidar que a la decadència econòmica, demogràfica i cultural calia afegir-hi la conflictivitat interna. Maíz, que també esmenta els atacs a cristians i els pillatges entre judeocristians i jueus, analitza les reclamacions de deutes efectuades per jueus i conversos el 1392.

El llibre disposa d'un índex de noms molt complet que recull els noms de jueus (unificant les diverses maneres d'escriure el nom hebreu), cristians, conversos i sarraïns, a vegades amb la indicació de l'ofici i la relació familiar.

Malgrat la naturalesa original del llibre com a tesi doctoral, les abundants dades no resulten excessivament descriptives, el volum està ben resolt i la redacció, acurada i clara, va acompanyada de quadres, gràfics i mapes que són molt útils per a resumir i aclarir la ingent informació recollida per l'autor. Això li permet, com ell mateix afirma, donar una visió més completa del tema, i no una nova visió; cal destacar, però, que l'anàlisi de les activitats mercantils, laborals i fiscals no havia estat gaire desenvolupada fins ara, i que aporta noves fonts, sobretot notariales, per al seu estudi.

Darrere aquest treball, doncs, hi ha un profund coneixement de l'autor sobre el tema, que li ha permès posar a l'abast dels lectors, que no han de ser ne-

cessàriament especialistes, un material molt interessant. Subscrivim les paraules del pròleg de Pau Cateura: «El libro no es ni puede ser un punto final, sino un punto de referencia brillante a partir del cual Jorge Maíz nos aporte nuevas profundizaciones en el tema; desde aquí le emplazo a que no se demore en esta tarea.»

IRENE LLOP JORDANA
 Universitat de Vic
irene.llop@uvic.cat

Paul SALMONA; Laurence SIGAL (dir.). *L'archéologie du judaïsme en France et en Europe*. Prefacis de Frédéric Mitterrand i de Jean-Paul Jacob. París: La Découverte, 2011. 358 p.; 22 cm. ISBN 978-2-7071-6694-4.

La presència dels jueus al vell continent europeu, des de l'antiguitat més primerenca fins a la tardor medieval, ha suscitat en els darrers anys grans trobades pertot arreu. L'aparició de nous cementiris, sinagogues i materials ha creat nova terminologia que abans era pràcticament inexistent i així, a poc a poc, l'arqueologia del món jueu s'ha fet un lloc en els congressos i les trobades científiques. Cal advertir en primer lloc al lector, per evitar confusions i malentesos, de la dificultat dels arqueòlegs i dels historiadors per a desenvolupar i teoritzar sobre l'existència d'una disciplina científica que rebí el nom d'arqueologia jueva, una disciplina encara en procés de configuració. Dit això, podem aplicar tècniques d'estudi arqueològic sobre les restes materials del passat que varen pertànyer d'una manera o d'una altra a aquesta minoria. Malauradament, l'arqueologia feta sobre els jueus té una manca de planificació: la major part de les troballes són fruit de trobades fortuïtes en el decurs d'obres o reformes i no d'una organització capaç de generar estudis acurats per a tots aquells que no toquem —*in situ*— aquestes restes.

Els grans manuals d'arqueologia o les dissertacions teòriques d'arqueologia medieval desenvolupades no diuen res o quasi res dels jueus. Aquests, en tant que subjectes històrics, encara no han desenvolupat —al nostre entendre— una epistemologia pròpia capaç de donar lloc a un nou paradigma que puguem anomenar aquí, amb majúscules, Arqueologia Jueva. Malgrat això, els elements conservats dels jueus, les restes de les seves construccions, les eines i els elements de la seva vida privada i de la seva vida pública comunitària són objecte de la disciplina arqueològica i, com a tals, molt importants per a millorar i completar la nostra visió i els nostres coneixements sobre els jueus.